

Zrušení vodního díla na toku Kněhyně

Kristýna Nevšímalová, Martin Poloha

Tok Kněhyně náležící do katastrálního území obce Prostřední Bečvy má charakter podhorské bystriny a je pro něj typická velká rozkolísanost průtoků. Před rokem 1997 byla Kněhyně svázána klasickou hrazenářskou úpravou s kamennými

stupni vysokými 1,5 m a souvislou úpravou břehu provedenou kamennou dlažbou. Vysoké povodňové průtoky vedly k zásadnímu poškození až likvidaci (samovolné revitalizaci) upraveného koryta vodního toku.

První třetina dolního revitalizovaného hlavního koryta po proběhlé povodni. Foto: Miroslav Kubín

Tento stav měla napravit realizace akce „Revitalizace Kněhyně v ř. km 2,138–2,423 v II. zóně CHKO Beskydy“ probíhající v letech 2003–2004, která byla financována z Programu revitalizace říčních systémů MŽP. Jednalo se o sanaci zahloubeného koryta toku Kněhyně v délce 285 m na pozemcích (plocha revitalizace) současného správce vodního toku (Česká republika – Lesy ČR, s.p., Správa toků Vsetín) a sousedního pozemku, do něhož úprava dolním okrajem zasahuje a jehož vlastníkem je fyzická osoba.

Podle § 55 zákona č. 254/2006 Sb., o vodách ve znění z doby realizace „Revitalizace Kněhyně“ byly práce takového rozsahu hodnoceny jako „stavba provedena na základě stavebního povolení“. Pro AOPK ČR je stavba zapsána v dlouhodobém hmotném majetku. Současné znění zákona o vodách umožňuje výklad revitalizace jako vodohospodářské úpravy v toku, které nevyžadují stavební povolení, a pokud nemění trasu koryta a její charakter, jsou hodnoceny jako terénní úpravy. Také z tohoto důvodu změny zákona o vodách je možné přistoupit ke zrušení stavby.

Zrušení vodního díla poprvé

Od dokončení revitalizace uběhlo deset let, což je doba, po které mělo být dílo předáno správci vodního toku. Stavba vlivem let, povodňových průtoků a charakterem toku nevykazovala stejné parametry jako při dokončení a kolaudaci. Tento stav se dá považovat za přirozený vývoj toku, proto byla provedena pasportizace vodního díla dle vyhlášky č. 499/2006 Sb., o dokumentaci staveb v aktuálním znění a hodnotila funkčnost a stav vodního díla s dalším vývojem říčního koryta. Zhodnocením revitalizace bylo doloženo, že na dolním i horním konci je koryto bezpečně napojeno na úpravu provedenou správcem toku. Koryto místy změnilo trasu oproti projektovanému a provedenému stavu – částečně se napřímilo a v trase nejsou výmoly ani břehové nátrže. Některé stabilizační prvky se zachovaly v současném korytě toku, některé jsou částečně mimo aktuální průtočný profil. Zbytky dřevěných konstrukcí – prahy a „mrtvé“ dřevo – neohrožují stabilitu koryta. Při vyšších průtocích se voda rozlévá do nivy, která je celá zarostlá hustým

porostem. Výše položený rozdělovací objekt již není plně funkční, a tedy vedlejší koryto, které je vlivem času zanesené štěrkovými náplavami, nepřevádí ani běžné průtoky.

Vzhledem ke změnám stavby a koryta směrem k přirozenému vodnímu toku, který byl mj. hlavním cílem revitalizace, byl po dohodě se všemi zúčastněnými subjekty (vlastníci pozemků, správce vodního toku, investor stavby a orgán ochrany přírody) vodoprávní úřad požádán o zrušení vodního díla. Vodoprávní úřad v prosinci 2013 prohlásil v souladu s §15 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách vodní dílo za zaniklé a koryta vodního toku za neupravený přírodní tok.

Pro AOPK ČR, investora akce, byla stavba „Revitalizace Kněhyně“ (realizovaná se stavebním povolením) vedena v majetkové evidenci jako dlouhodobý hmotný majetek podle zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, vyhlášky č. 410/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů a Českého účetního standardu č. 710. V návaznosti na rozhodnutí vodoprávního úřadu o zániku vodního díla a současně na základě podkladu pasportu vodního díla byla revitalizace v lednu 2014 vyřazena z majetkové a účetní evidence.

Cíle, realizace a vývoj revitalizace Kněhyně

- Vyřešení nevyhovujícího stavu toku po povodni v r. 1997
- Obnova řečiště Kněhyně v geomorfologických parametrech přirozeného toku
- Obnova přirozené vegetace údolní nivy
- Navázání revitalizovaného úseku na upravené koryto nad a pod řešeným úsekem
- Dosažení dynamické rovnováhy řečiště a údolní nivy štěrkonosného toku s velkým spádem
- Obnovení a trvalé udržení podmínek pro přirozený geomorfologický vývoj toku a nivy s eliminací nežádoucích projevů hloubkové eroze a s navazující obnovou přirozené nivní vegetace.

Analýzou morfologie a hydrauliky toku byl stanoven geomorfologický říční typ – GB (gravel branching) – větvení štěrkonosného vinoucího se koryta. V úseku revitalizace bylo vytvořeno koryto v počátečním stavu, u kterého se vzhledem ke splaveninovému režimu

předpokládaly změny bez projevů hloubkové eroze. Sanace zahloubeného koryta byla provedena celkovou revitalizací toku a nivy v šíři 60 metrů. Tok byl modelován pro hlavní a vedlejší koryto s vloženými stabilizačními prahy, brody a tůněmi, které tvořily přírodě blízký tok. Podél toku byly založeny nivní vegetace vrb a olší. Na takto upraveném toku byl předpoklad bočních posunů, které podporují obnovu přirozené struktury biotopů vázaných na proces větvení štěrkonosného vinoucího se koryta, a lze je považovat za hlavní revitalizační efekt.

Ihned po dokončení revitalizace došlo k mírnému poklesu klidných úseků a tvarování jednotlivých tůní spolu s prodloužením některých brodových úseků směrem po proudu. V revitalizovaných korytech však nedocházelo k zahlubování toku a erozi, koryto se pouze dotvarovávalo do optimálního hydraulického tvaru. Vliv na tvarování měla i povodeň v roce 2010. Koryto toku se vyvíjelo dále do přirozeného stavu, vedlejší nivní koryto se vlivem zanesení změnilo v kaskádu tůní a mokřadů.

Významným přínosem provedené revitalizace a jejího vývoje je stanovištní pestrost, která je základem pro vytvoření typických biotopů štěrkových náplavů horských toků. Provedené průzkumy ukazují na probíhající sukcesi společenstev živočichů a rostlin.

Závěr

Vývoj realizované revitalizace toku Kněhyně vlivem korytotvorných dynamických procesů typickým pro tuto oblast směřoval k přírodě blízkému korytu, které nijak neohrožuje stabilitu koryta a úpravy toku nad a pod revitalizací. Takový morfologický stav koryta byl hlavním cílem revitalizace, a tím i úspěšným výsledkem celé akce. Vzhledem k podmínkám dotace PRŘS, spočívající v udržitelnosti opatření ve lhůtě 10 let od dokončení stavby, došlo v roce 2013 k narovnání majetkových vztahů zrušením vodního díla dle §15 vodního zákona a konstatování, že tok Kněhyně je v úseku revitalizace neupravený přírodní tok. Pro AOPK ČR jde o první úspěšné zrušení vodního díla především z důvodu docílení požadovaného stavu po proběhlé revitalizaci – navrácení toku k přírodě blízkému stavu a zajištění ekologické a druhové stability.